

Eteläsaamen *krievvie* 'porolauma'

KNUT BERGLAND

Kuten tunnettua eteläsaamessa on omituinen porolaumaa merkitsevä sana *krievvie*, murteittain *grievvie*, ja yksinäisporoa merkitsevä, myös kollektiivina käytetty toisinto *krievve*, *grievve*, etelämurteissa *kreavve*.¹ Edellisen pohjoisin ja vanhin esiintymä on Lindahlin ja Öhringin vuoden 1780 sanakirjassa, joka yleensä edustaa sekä uumajansaamea että piitimensaamea: »Krewe, kreuwe, *grex rangiferorum*, en hjord af renar, ren-boskap. Kreuwats, *dimin*, en liten hjord. Waipe lim mattet aimon adnet taite mo kreuwatjit, *utinam in salvo forent hi mihi pauci renones*.» Tätä diminutiivin monikkoa vastaa eteläsaamessa *krievvetjh* 'muutammat harvat porot yhdessä' (Hattfjeldal, Qvigstad), siis *krievve*-sanan johdos, mutta tämäkin toisinto on kirjattu myös uumajansaamen tunturimurteista (Nensén 1820-luvulla, Qvigstad 1890, 1931). Sanapari siis on eteläsaamelainen termin laajemmassa mielessä.

On myös tunnettua, että yhteissaamelaisesta poroa merkitsevästä sanasta on eteläsaamessa tullut sanapari: toisaalta vanhaa yksikön nominatiivia edustava kollektiivisana *båatsoej*, *båatsoe*, *båatsa*, *båatja* 'porolauma', yhdysanojen alkuosana 'poro-', toisaalta muiden muotojen vartaloa edustava *bovtse*, Snåsan tienoilla *bovhtse* 'poro', myös kollektiivina 'porolauma'; *bovtse* 'poro' esiintyy myös uumajansaamen tunturimurteissa (Qvigstad, Moosberg). Tämä ja edellinen sanapari ovat siis läheisiä synonyymeja, mutta sitenkin on tärkeitä eroja.

Krievvie-sana tarkoittaa nimenomaan koossa olevaa, etenkin koossa pidettyä porolaumaa, kun sitä ajetaan judattaessa tai pidetään aitauksessa tai esim. järven niemellä vasojen merkittämistä tai – ennen aikaan – vaatimien lypsämistä varten. Se siis tarkoittaa etenkin ihmisten ohjaamaa laumaa, kun taas *båatsoej* jne. pikemmin tarkoittaa »luonnollista» laumaa. Porokarjan eli

¹ Nykyisen eteläsaamen kirjakielen mukaan kirjoitettuna, loppu *-e* = *-â*. Huom. *âa* = *oâ*, *oe* = *uo*, *o* = *u*, *u* = *uw*; *ts* = *c*, *tj* = *č*.

KNUT BERGLAND

omaisuutena olevan porolauman merkityksessä käytetään muita sanoja: *jieleh*, *jielege*, etelässä *jealege*; *jeeluve*; *jieleme* »elämä». Pohjoisesta tulleen *ealoe*, *eala*-sanan merkitys lienee väljempi.

Kollektiivisanana *krievve*-sana tarkoittaa nimenomaan muutamia poroja, ehkä 10–12:ta (Hattfjelldal, Qvigstad 1887), tai kaukaa näkyvää laumaa (K. B. Wiklund, ks. Gustav Hasselbrinkin sanakirjaa), siis tavallaan *krievviestä* erillään olevaa osaa, *bovtse* taas tarkoittaa kokonaista laumaa. Yksinäisporon merkityksessä *krievve*-sanan on sanottu olevan »arkinen», esim. laumasta teurastettavaksi otetusta porosta puhuttaessa, kun taas *bovtse* on »lämmen sana». Merkityksen puolesta *krievve*-sana siis pohjautuu *krievvie*-sanaan ja lienee *båatsoej*-kollektiivisanan vastakohtana olevan *bovtse*-toisinnon aiheuttama toisinto.

Äänneasultaan *krievvie* ilmeisesti on skandinaavinen lainasana, vrt. Norjan Pohjois-Trøndelagin sanaan *kru* f. 'pieni karja-aitaus' (Namdal, Snåsa; Fosenin Leksvikissä johdos *kruvi*) tai 'läävän oven edessä poljettu tanner' (Verdal), vrt. suomen *tanhua*-sanan merkityksiin; paikannimissä *kalykru* 'vasikka-aitaus' (Bindal, pohjoisin esiintymä), *finnkru* »saamelaisaitaus» eli 'saamelaisten poroaitaus, lypsytarha' (monta esimerkkiä). Merkitysten yhtymäkohta on ilmeinen, esim. *krievvien sisnie* 'aitauksessa tai järven niemellä pidetyn porolauman sisällä', *i krua* 'aitauksen sisällä', nykyteläsaameksi *giedtesne*, joka pohjoisempänä merkitsee 'niityllä' jne. (suomen *kenttä*).

Kru-sana esiintyi myös Shetlandin norjalaismurteessa mutta on Jämtlandissa (paitsi Frostvikenin norjalaismurteessa) ja muualla Ruotsissa tuntematon. Alf Sommerfeltin mukaan (Maal og Minne 1954 s. 198) se olisi lainattu gaelin kielestä: irl. *cró*, skot. *crò* 'sika-aitaus, puutarhan aita'. Vokaalit eivät kuitenkaan sovi yhteen, eikä tällaisen sanan lainaaminen meren yli lännestä itään tunnu uskottavalta. Ottar Grønvikin tiedonannon mukaan norjan sana voi **krju*-asun kautta palautua asuun **kreuhu*, joka hyvin mahdollisesti oli monikko neutrisanasta **kreuha*, kun karja-aitaus koostuu monesta osasta. Tästä yksikkömuodosta selittyy eteläsaamen *krievvie*, vrt. suomesta lainattu *jaavvoe* 'jauho', joka kuuluu myös uumajansaamen tunturimurteisiin. Saamen *krievve*-toisinto voisi ehkä palautua samaan **kreuhu*-asuun kuin nyky-norjan sana mutta selittyy helpommin saamelaiseksi muodostumaksi.

Äännesuhteesta päättäen norjan sana on lainattu eteläsaameen ennen viikinkiaikaa, ehkä 500-luvulla (Grønvik). Samaan kauteen kuuluu mm. seuraava eteläinen lainasana: *raevjie* 'linnun, etenkin petolinnun puussa oleva pesä (eteläsaam., Sorsele); petoeläimen pesä (Sorsele, Qvigstad 1890)', L & Ö 1780 »Raiwe, n.s. *lustrum*, rofdjurs näste. A.» (A. = uumajansaame): kantskand. **hraiwa* (got. *hraiw*), mn. *hræ* 'ruumis', *hræ-fugl* 'petolintu', *hræ-dýr* 'petoeläin'.

Eteläsaamen *krievvie* 'porolauma'

Alkuaan *krievvie*-sana ilmeisesti kuului maitotalouteen, joka nimistöä päättäen on skandinaavisperäinen, ja osoittaa, että saamelaisalueen lounaiskulttuurilla vaatimia lypsettiin jo 500-luvulla. Koillisessa niitä ei lypsetty koskaan, joten valtava saamelaisalue on jo vanhastaan ollut kulttuuriltaan monivivahteinen – antoisa tutkimusala, jonka harrastajat kunnioittavat Erkki Itkosta mestarinaan.

Southern Saami *krievvie* 'reindeer herd'

KNUT BERGLAND

The word, closely connected with the milking of reindeer, is explained as the reflex of 6th c. Norse **kreuha*, the plural **kreuhu* of which is represented in the

Norwegian dialects of Northern Trøndelag as *kru* f. 'pen, fold' (the connection with Gaelic *cró*, *crò* is rejected).